

18.58x32.16	1	19	עמוד	7 לילות	12/04/2024	89907978-7
לילה ולילה באהלי קיזר ויריעות שלמה - עורך אמיר לרנ - 25910						

{ גיא רוך-גלבע }

אוצרות, מפלצות ונשים יפהפיות

סיפורי 'אלף לילה ולילה' הפכו לנכסי צאן ברזל, אך מעטים מכירים את אסופת הסיפורים 'מאה לילה ולילה', שנפרדת מהם, אבל נכתבה בסמוך לתקופתם. עתה הקובץ רואה אור בתרגום ראשון לעברית, ומזמן לקוראים היכרות עם הספרות הערבית הפופולרית של ימי הביניים

ג'נים (אמנם לא כאלה המעניקים משאלות); "פסלים" מכניים ("אוטומטים") המגינים על אוצרות קבר מפני שודדים; דלתות שאסור לפותחן (יצרו של הגיבור גובר עליו, כמוכן, והוא נכנס דרכן בכל זאת); בתי שיר המהללים את יפי האהובה, מתרים מפני המוות הוודאי, ומזהירים מפני הבלי העור

לם הזה, וכיצא באלה. ואולם, גם כאן ניכרים הברלים של סגנון בין שני הקבצים: לעומת 'אלף לילה ולילה', שרבות מעלילותיו עוסקות בסוחרים ובבעלי מלאכות שונות, רוב גיי בורי 'מאה לילה ולילה' הם מלכים ונסיכים. יתר על כן, בעוד ב'אלף לילה

האם צלחו הסיפורים את "מבחן הזמן"? לא כל סיפורי הקובץ שווים ברמתם. אלה שייטלו את הספר לידיהם יגלו עולם זר ואולי אף מקומם – ועם זאת גם מלא קסם ומרתק

ולילה' מרחבי העלילות הם לא אחת המרחיבים הגיאוגרפיים הממשיים של ערי המזרח התיכון, ובראשן בגדר, קהיר ודמשק – הרי עלילות 'מאה לילה ולילה' מתרחשות בעיר קרן בעולם אחר, מופלא, הכולל מקומות כמו "אי הקמפור" או "ארץ הפרחים" (אמנם, יש להודות כי כאלה לא חסרים גם ב'אלף לילה ולילה'). כך או אחרת, מי שאינו מכיר את 'אלף לילה ולילה', סיפורי 'מאה לילה ולילה' מוזמנים לו היכרות עם כמה מהמוטיבים המרכזיים של הספרות הערבית הפופולרית של ימי הביניים.

מאליה עולה השאלה: האם צלחו הסיפורים את "מבחן הזמן"? האם מלבד ערכם של הסיפורים כשרידים היסטוריים, היכולים ללמד על התקופה, התרבות והחברה שבמסגרתן נוצרו, עוד יש בכוחם לדבר אל ליבם של קוראים בני זמננו, ללמדם מוסר השכל, ובעיקר להסב להם הנאה? יש להודות: לא כל סיפורי הקובץ שווים ברמתם, אף שניכרת אחידות כלשהי בסגנונם ובאופיים הספרותי (ואף זאת בניגוד ל'אלף לילה ולילה'). מכל מקום, בשאלה זאת יצטרכו להכריע הקוראים. אלה שייטלו את הספר לידיהם יגלו עולם זר, משונה, לפעמים סתום, ואולי אף מקומם – ועם זאת גם מלא קסם, משעשע, מפליא ומרתק.

אמיר לרנר ראוי לכל שבה על המתנה שהגיש לקהל הקוראים הרחב בעברית צחה ועשירה. המבואות, ההערות והנספחים המפורטים שכלל לצד התרגום ובמשולב בו מעוררי השתאות בלמדנותם, ויש בהם עניין רב לחוקרים ולי תלמידים, ומן הסתם גם לקוראים תאבי ידע בכלל. נדיר בימינו למצוא תרגום משובח ומוקפד כל כך מהספרות הערבית. ●

מאה לילה ולילה – באהלי קזר ויריעות שלמה // תיגום מכתבי יד ערביים והוסיף מבוא, פירוש וניתוח אמיר לרנר { מאגנס } 316 עמ'

הכולט שבהם הוא שב'מאה לילה ולילה', נוסף להסיפור של שהרזאד מסגרת חיצונית: את סיפוריה מספר פהראס החכם למלך אחר. מלבד סיפור המסגרת, רק שני סיפורים מופיעים (שוב, בנוסחים שונים) הן ב'אלף לילה ולילה' והן ב'מאה לילה ולילה'. לטעמי, השניים הם

גם בין הסיפורים המרתקים והמורכבים ביותר ב'מאה לילה ולילה': האחד הוא 'סיפור סוס ההובנה', המופיע לקראת סוף הקובץ, ומספר את הרפתקאותיו המופלאות של בן מלך אמיץ ורב תושייה, שיצא למסעותיו על סוס מכני מעופף. השני הוא 'סיפור המלך ושבעת הש'רים', והוא הסיפור הארוך ביותר בקובץ, בזכות 20 הסיפורים המשובצים בו. מסופר בו על נסיך נכון שנפל קורבן למזימותיה ותכביה של אשת חיקו של המלך; כדי להצילו ממוות, סיפרו שבעת שרי המלך לארונם סיפורים נוראים על עורמת הנשים. כפי שמעיר לרנר, לסיפור זה הייתה קריירה ענפה בספרות ימי הביניים במזרח ובמערב גם

עשה במלך שגילה כי אשתו בוגדת בו. הרג אותה ואת העבד שעיומו בגדה. לאחר מכן היה שוכב כל לילה עם נערה בתולה ובבוקר היה הורגה, כך עד שספו כל הנערות בממלכה זולת דינארזאד ושהרזאד, בנותיו של הוויזר. בעל כורחו, מסר הוויזר את בנותיו למלך. כדי לדחות את רוע הגזירה, החלה הבת הגדולה, שהרזאד, לספר למלך את סיפוריה, שזורת סיפור בסיפור, מבטיחה לה שלים בליל המחרת את שהחלה בליל אמש, ובלילה הבא הגיע המלך והסיר את החותם ושכב עם הנערה עד השעה הקבועה. אזי קראה דינארזאד: 'אחות, שהרזאד, ספרי נא לארוננו המלך את סיפוריך היפים'. השיבה: 'כן'."

זהו ודאי "סיפור המסגרת" המפורסם ביותר בספרות העולם. גם מי שאינם מצויים בעולמה של הספרות הערבית של ימי הביניים, ואף מי שאינם יודעים צורת אות ערבית, יוכלו לענות על נקלה על השאלה לאורך כמה לילות סיפרה שהרזאד את סיפוריה למלך: אלף לילה ולילה. ואכן, אין יצירה ספרותית ערבית אחרת שהיפיעה על ספרות העולם במידה ש'אלף לילה ולילה' השפיעה עליה, מאז תורגמה לצרפתית בידי אנטואן גלן (Galland) בראשית המאה ה-18. ואולם, כפי שהציטוט לעיל מורה, מתברר כי 'אלף לילה ולילה' אינה אסופת הסיפורים היחידה שאירגנה את סיפוריה בסיפור מסגרת מעין זה. הדרך החדש שלפנינו, פרי עמלו של פרופ' אמיר לרנר מן החוג ללימודי הערבית והאיסלאם באוניברסיטת תל-אביב, כולל תרגום מופתי של אסופה אחרת שסיפוריה ארוגים ומשובצים בסיפור מסגרת דומה מאוד לזה המוכר מן האסופה הגדולה והמפורסמת יותר.

אחות קטנה? מבחינת היקפה, ודאי: לעומת 1,001 הלילות ולמעלה מ-200 הסיפורים הכלולים באסופה המפורסמת, הנה אסופה זאת כוללת בסך הכל 101 לילות ו-16 סיפורים. העניינים מסתבכים בשאלה ההיסטורית, היינו, מי קדם למי, ולרנר עומד על הדברים בפירוט רוט ובבהירות בדברי המבוא שלו: מחד גיסא, יש הטוענים כי בכמה מסיפורי 'מאה לילה ולילה' נשתמרו מאפיינים ארכאיים יותר משל האסופה המפורסמת. מאידך גיסא, כתבי היד שבהם נשתמרה האסופה הקטנה מאוחרים יחסית: רובם, למעט אחד, הועתקו במאות ה-18 וה-19. נראה ששתי האסופות אף באו

לכלל גיבוש באזורים שונים; בעוד כתבי היד העיקריים של 'אלף לילה ולילה' מקורם בסוריה ובמצרים, כתבי היד של האסופה שלפנינו נוצרו, רובם ככולם, בצפון אפריקה. אלה אינם ההבדלים היחידים ואף לא המעייניים ביותר בין שתי האסופות. למעשה, החיפוף ביניהן שתי האסופות באה לידי ביטוי בעיקר בסיפור המסגרת, שאף הוא מופיע בחילופי נוסח משמעותיים; לכלל גיבוש באזורים שונים; בעוד כתבי היד העיקריים של 'אלף לילה ולילה' מקורם בסוריה ובמצרים, כתבי היד של האסופה שלפנינו נוצרו, רובם ככולם, בצפון אפריקה. אלה אינם ההבדלים היחידים ואף לא המעייניים ביותר בין שתי האסופות. למעשה, החיפוף ביניהן שתי האסופות באה לידי ביטוי בעיקר בסיפור המסגרת, שאף הוא מופיע בחילופי נוסח משמעותיים;

מכונה לרצח וטהרה, איור מתוך כתב יד של חיבור ערבי

יחד, ובכלל זה בספרות העברית. מה באשר לשאר סיפורי הקובץ? הקוראים בעלי ההיכרות הקודמת עם 'אלף לילה ולילה' ימצאו כאן מוטיבים ושברי עלילות מוכרים: נשים יפהפיות ובוגרניות וגברים נבגדים (הנדימה המיווגנית ניכרת ברכים מהסיפורים); בחורים גיבורי חיל שמוצאים עצמם נלחמים באכזרים עזי רוח, המתגלים כנערות מחופי שות (אל דאגה – הגברים יוצאים כשירים על העליונה); אוצרות חבוים; יצורים מפלצתיים;

